

RESTRUCTURĂRI ALE OCUPĂRII FORȚEI DE MUNCĂ DIN PERSPECTIVĂ REGIONALĂ

dr. Florin-Marius PAVELESCU

Evoluția economiei românești la jumătatea anilor '90 a fost marcată de sensibile modificări ale modelului de ocupare a forței de muncă sub aspectul ratei de activitate, al gradului de ocupare a populației active, al structurii populației ocupate. Schimbările în utilizarea forței de muncă au fost diferite de la o zonă la altă în funcție de acțiunea factorilor demografici, de mobilitatea forței de muncă, de gradul de maturitate al structurilor economice regionale.

Având în vedere datele statistice disponibile în perioada elaborării studiului, investigația ce o vom întreprinde se va opri asupra intervalului 1993-1996¹.

Chiar și în aceste condiții, analiza nu își pierde din interesul științific, având în vedere contextul macroeconomic al perioadei. Între 1993 și 1996 în țara noastră s-a înregistrat o reluată a procesului de creștere

economică susținută mai cu seamă de sporirea consumului public și privat și de impulsarea cererii de produse cu un nivel tehnologic mediu și/sau scăzut în țările occidentale. Totodată este important de subliniat că aparatul productiv nu a suferit modificări majore, procesele de reajustare structurală necesare pentru generarea unei creșteri economice durabile, fiind, din diferite motive, amânate.

1. Reduceri semnificative ale ratei de activitate

Derularea procesului de reformă a fost însoțită în România, ca de altfel și în alte țări din spațul central și est-european (Polonia, Ungaria), de o reducere semnificativă a ratei de activitate. Astfel valoarea indicatorului menționat anterior era de 49,3% în 1993 și de 44,4% în 1996².

Fenomenul de reducere a ratei de activitate reflectă în mod indirect tendințe de îmbătrânire

¹ În cadrul acestui capitol ne propunem, între altele, și o analiză asupra schimbărilor intersectoriale ale populației ocupate. Or, datele referitoare la populația ocupată pe activități economice, conform metodologiei CAEN, în profil teritorial sunt disponibile doar începând cu anul 1993.

² Rata de activitate a fost calculată ca raport între populația activă și populația totală. Ea constituie în fapt rezultat al compunerii a două rate, respectiv:

a) ponderea resurselor de muncă în totalul populației, care reprezintă rata de activitate potențială;
b) ponderea populației active în resursele de muncă, semnificând o rată efectivă de activitate.

demografică, dar mai cu seamă acutizarea dezechilibrelor de pe piața forței de muncă, precarizarea utilizării capitalului uman. Scăderea ratei de activitate a fost determinată în esență de:

- a) posibilitatea pensionării anticipate a somerilor vârstnici de lungă durată. Această măsură a atenuat, cel puțin pe termen scurt, creșterea șomajului, dar a agravat în timp deficitul fondului de pensii de asigurări sociale.
- Pensionarea anticipată a fost aplicată în prima parte a procesului de tranziție la economia de piață în aproape toate țările central și est-europene și poate fi considerată unul dintre principalii factori care au generat, cel puțin în prima fază a derulării reformei economice, scăderea semnificativă a ratelor de activitate;
- b) apariția unor persoane descurajate din rândul somerilor de lungă durată

care, pierzându-si speranța găsirii unui loc de muncă pe termen scurt, se retrag de pe piața forței de muncă;

- c) dezvoltarea economiei informale care absoarbe o parte a ofertei de forță de muncă fără ca acest fenomen să fie relevat de datele statistice. Respectiva tendință este una dintre consecințele unei fiscalități ridicate asupra profitului și costului salarial, dar și a unor imperfecțiuni ale cadrului legislativ referitor la activitatea agenților economici;
- d) conturarea unor fluxuri migratorii externe ale unor persoane apte de muncă în căutarea unor oportunități de obținere a unor venituri semnificativ mai mari decât cele realizate în țară.

În plan regional scăderea ratei de activitate a avut evoluții diferențiale.

Tabelul nr. 1

**Rata de activitate a populației în 1993 și 1996
pe regiuni de dezvoltare***

Zona	1993	1996	1996/1993	- % -
0	1	2	3	
România	49,3	44,4	90,1	
M. București	49,8	40,7	81,7	
Sud	49,0	41,2	84,1	
Sud-vest	49,5	44,5	89,9	
Vest	49,3	46,8	94,9	

	0	1	2	3
Nord-vest		51,1	45,5	88,8
Centru		49,3	46,5	91,0
Nord-est		48,1	44,2	91,9
Sud-est		49,2	44,1	89,6
Media ratelor de activitate zonale	49,4	44,2	89,5	
Coeficientul de variație	1,6	4,7	293,7	

* Calculat după *Anuarul statistic al României, 1994 și 1997*.

Astfel, în 1993 ratele de activitate în plan regional erau cuprinse între 48,1% (zona nord-est) și 51,1% (zona nord-vest). Peste media națională (49,3%) se situa M. București (zona sud-vest), iar sub respectivul nivel zona sud-est și zona sud. În timp, se constată o creștere a ecartului dintre ratele de activitate în plan regional, fapt relevat de creșterea valorii coeficientului de variație de la 1,6% în 1993 la 4,7% în 1996. În raport cu evoluția de la nivelul întregii țări, scăderi mai rapide au fost în-

registrate în M. București, zona sud, zona sud-vest și zona nord-vest și mai lente în zona vest, zona nord-est, și zona centru.

Drept urmare, în 1996 ratele de activitate erau cuprinse între 45,4% și 46,8% în zona vest, zona centru, zona nord-vest între 44,5% în zona sud-vest, zona nord-est și zona sud-est și între 40,7% și 41,2% în zona sud și M. București.

Modificările ratelor de activitate sunt un rezultat al dinamicii diferite ale populației totale și a populației active (tabelul nr. 2).

Tabelul nr. 2

**Indicii populației totale, ai populației active și ai populației ocupate, pe zone de dezvoltare în România,
în perioada 1993-1996***

- % -

Zona	Pop. totală	Pop. activă	Pop. ocupată	Indice de devansare a pop. totală de către:	
				pop. activă	pop. ocupată
0	1	2	3	4	5
România	99,1	89,4	93,2	90,2	94,0
M.București	98,8	80,7	83,0	81,7	84,9
Sud	99,0	83,7	91,3	84,2	92,2
Sud-vest	99,2	89,1	93,8	89,8	94,6
Vest	99,1	94,1	97,1	95,0	98,0
Nord-vest	99,1	88,0	92,1	88,8	92,9

0	1	2	3	4	5
Centru	99,1	93,4	96,4	94,2	97,3
Nord-est	100,5	92,3	97,5	91,8	97,0
Sud-est	99,6	89,3	93,8	89,7	94,2
Media indicilor	99,3	88,7	93,1	89,4	93,8
Coeficientul de variație	0,5	5,0	4,7	4,8	4,5

* Calculat după *Anuarul statistic al României, 1994 și 1997*.

Indicii populației totale nu au prezentat în plan regional variații majore. În schimb, populația activă, care la nivel național s-a redus cu peste 10%, a înregistrat în cadrul zonelor de dezvoltare scăderi cuprinse între 5,9% și 19,3%. Populația ocupată s-a micșorat cu circa 8% pe ansamblul întregii țări.

În toate cele opt zone de dezvoltare, scăderea relativă a populației active a fost mai intensă decât cea a populației ocupate. Drept urmare, indicele de devansare a evoluției populației active de către cea a populației ocupate a fost de 104,3% la nivel național, de 102,9% în M. București de 109,1% în zona sud, de 105,3% în zona sud-vest de 103,2% în zona vest de 104,7% în zona nord-vest de 103,2% în zona centru, de 105,6% în zona nord-est, de 105,0% în zona sud-est.

Calculul coeficientului de corelație dintre indicii în profil zonal ai populației totale și cei ai populației active (RTA), dintre indicii populației totale și cei ai populației ocupate (RTO), dintre indicii populației active și cei

ai populației ocupate (RAO) ne conduce la următoarele valori:

$$RTA = 0,4639;$$

$$RTO = 0,5593;$$

$$RAO = 0,9313.$$

Rezultatele obținute relevă o corelație scăzută între evoluția demografică și posibilitățile de utilizare a capitalului uman. Totodată se poate detecta un proces de adaptare a ofertei la variatiile cererii de forță de muncă. Cu alte cuvinte se conturează existența unui segment al populației potential active care intră sau ieșe de pe piața forței de muncă în funcție de oscilațiile favorabile sau nefavorabile ale pulsului conjuncturii economice. Același fenomen se poate constata și în cazul unei analize efectuate pe baza datelor furnizate la nivel național de Ancheta AMIGO. În anii 1996 și 1997 estimatiile trimestriale referitoare la populația activă arată valori mai ridicate, atunci când cererea de forță de muncă sporește, și valori mai reduse, când cererea de forță de muncă se relaxează.

Fenomenul nu este specific doar unei economii transformați-

onale, aşa cum este în prezent cazul ţării noastre, ci și unor state cu economie de piață consolidată. Pe fondul unei dezvoltări ciclice (boom-recesiune) rata somajului poate prezenta evoluții aparent paradoxale. Astfel, rata somajului nu crește cu echivalentul locuri de muncă pierdute în cursul recesiunii și se poate menține ridicată sau chiar crește în condițiile relansării economice și al creării de noi locuri de muncă aşa cum s-a întâmplat în anii '80 în Franța. Explicația constă tocmai în retragerea de pe piața forței de muncă, în perioadele de criză, și revenirea, în condițiile unei relansări a economiei, a unui segment al persoanelor apte de muncă, dar care au, din diferite motive, dificultăți în inserția în activitățile utile din punct de vedere economic sau social.

Corolarul acestor constatări este că tensiunile de pe piața forței de muncă nu pot fi quantificate doar prin intermediul valorii ratei somajului. Totodată se infirmă ipoteza vehiculată de seitori în literatura de specialitate, potrivit căreia o rată înaltă a somajului, în contextul unei economii transformaționale, ar însemna în mod implicit și o accelerare a procesului de restructurare. În acest sens, se poate aduce drept argument evoluția moderată a ratei somajului din 1997 și 1998, în con-

textul unor însemnante disponibilizări de personal din întreprinderile industriale. De fapt, viteza procesului de restructurare este măsurată în mod adecvat de un complex de indicatori dintre care pot fi menționati: ritmul de creștere a productivității muncii, creșterea ponderii ramurilor utilizatoare de noi tehnologii, modificările operate în structurile ocupaționale ale forței de muncă.

2. Dinamici sectoriale ale populației ocupate

Reducerea numărului persoanelor ocupate nu a fost uniformă în cadrul ramurilor și sectoarelor componente ale economiei naționale. Astfel, cauza principală a crizei ocupării și utilizării forței de muncă poate fi considerată pierderea a peste 10% din locurile de muncă în sectorul secundar, fără ca procesul de restructurare să capete viteza cerută de imperitivele creării unei economii competitive.

În același timp, s-a asistat la o reducere a populației ocupate în sectorul primar. Cauza principală a acestui fenomen rezidă în micșorarea ratei de activitate a persoanelor vârstnice.

Sectorul tertiar a avut, din punct de vedere al capacitații de ocupare, o evoluție sinuoasă astfel încât în 1996 numărul de locuri de muncă era apropiat de cel din 1993.

Tabelul nr. 3
Dinamica populației ocupate în plan regional
în perioada 1993-1996*

- % -

Zona	Total pop. ocupată	Sector primar	Sector industrial	Sector terțiar
România	93,2	92,1	89,3	99,8
M.București	83,0	94,7	77,1	87,5
Zona sud	91,3	91,8	87,1	96,4
Zona sud-vest	93,8	90,2	96,4	97,0
Zona vest	97,1	94,1	96,1	103,3
Zona nord-vest	92,1	90,7	86,8	97,4
Zona centru	96,4	96,1	90,6	106,8
Zona nord-est	97,5	92,2	96,1	113,2
Zona sud-est	93,8	90,3	90,1	102,3
Media indicilor	93,1	92,5	90,0	100,5
Coeficientul de variație	4,7	2,2	6,8	7,2

* Calculat după *Anuarul statistic al României, 1994 și 1997*.

Evo luțiile în plan regional au înregistrat abateri uneori semnificative comparativ cu dinamica înregistrată pe ansamblul întregii țări. Cea mai mică variație a indicilor populației ocupate s-a consemnat în sectorul primar, în timp ce variații mai intense au fost caracteristice sectorului secundar și celui terțiar. Aceasta indică în mod direct faptul că nu se poate stabili o corelație strânsă între viteza procesului de restructurare și nivelul de dezvoltare al celor opt grupări teritoriale. Astfel, în sectorul industrial, reduceri mai intense au fost înregistrate în M. București, zona sud, zona nord-vest, în timp ce reduceri mai lente au fost consemnate în zona sud-vest, zona vest și

zona nord-est. În sectorul terțiar, unele zone au înregistrat reduceri ale numărului de locuri de muncă (M. București, zona sud, zona nord-vest), în timp ce în alte zone posibilitățile de ocupare a forței de muncă au sporit (zona vest, zona centru, zona nord-est, zona sud-est).

Analiza valorii indicilor populației ocupate în sectorul secundar și terțiar evidențiază următoarele tipuri de corelații:

a) reducerea intensă a populației ocupate în sectorul secundar și reduceri ale numărului de locuri de muncă în sectorul terțiar (M. București, zona sud, zona nord-vest) ceea ce sugerează o sensibilitate crescută a

- ocupării în sectorul terțiar față de scăderea cererii de forță de muncă în sectorul secundar;
- b) reducerea lentă a populației ocupate în sectorul secundar și o creștere a numărului de locuri de muncă în sectorul terțiar, reflectând fie existența unor structuri economice cu un grad de dezvoltare relativ ridicat (zona vest), fie un proces pseudo-terțializare în contextul nedemarării restructurării industriale (zona nord-est);
 - c) reducerea lentă a populației ocupate în sectorul secundar și o micșorare a numărului de locuri de muncă în sectorul terțiar, denotând amânarea restructurării industriei și menținerea unor blocaje în dezvoltarea serviciilor (zona sud-vest);
 - d) reducerea moderată a populației ocupate în sectorul secundar, con-

comitent cu creșterea numărului de locuri de muncă în sectorul terțiar, indicând o relaxare a cererii de forță de muncă din industrie și într-o anumită măsură o viteză mai mare a procesului de restructurare, concomitent cu conturarea unor premise favorabile dezvoltării capacitatei de ocupare a forței de muncă a sectorului terțiar (zona centru, zona sud-est).

3. Intensitatea modificării structurii populației ocupate

Evoluția diferențiată a populației ocupate a determinat importante modificări structurale, atât inter cît și intrasectoriale. Utilizând clasificări clasice asupra împărțirii activității economice în sectoare și ramuri³ de activitate, se observă diferențieri sensibile ale transferului de ponderi inter și intrasectoriale⁴ în cadrul celor opt zone de dezvoltare (tabelul nr. 4).

³ Sectorul primar cuprinde agricultura și silvicultura.

Sectorul secundar cuprinde industria extractivă, prelucrătoare, producerea de utilități (energie, gaze, apă) și construcțiile.

Sectorul terțiar cuprinde comerț, hoteluri și restaurante, transporturi și comunicații, servicii pentru întreprinderi, servicii sociale și alte ramuri.

⁴ Într-o structură trisectorială a economiei, prin intermediul transferului de ponderi se poate caracteriza specificul proceselor de mobilitate intersectorială a forței de muncă. Din punct de vedere teoretic există șase posibilități: a) dezagrarizare; b) reagrariere; c) dezindustrializare; d) industrializare; e) deterționalizare; f) terțializare.

În acest fel se pot pune în evidență specificul modificării proporțiilor dintre cele trei mari domenii de activitate în ceea ce privește utilizarea forței de muncă. Totodată se arată că o amplitudine crescută a schimbărilor structurale nu înseamnă în mod automat și manifestarea unui progres tehnologic.

Transferul de ponderi intrasectoriale reprezintă de fapt suma modificării ponderii ramurilor care au evoluții divergente față de cea a sectorului din care fac parte.

Tabelul nr. 4

**Transferul de ponderi intra și intersectoriale în plan regional
în perioada 1993-1996***

Zona	Transferul de ponderi		Tipul evoluției structurii sectoriale	- % -
	Intrasectorial	Intersectorial		
România	2,0	1,9	Tertializare	
M. Bucuresti	3,3	2,5	Dezindustrializare	
Zona sud	1,5	2,4	Dezindustrializare	
Zona sud-vest	1,8	1,9	Dezagrarizare	
Zona vest	2,8	4,7	Tertializare	
Zona nord-vest	2,0	1,6	Dezindustrializare	
Zona centru	2,8	1,9	Tertializare	
Zona nord-est	3,7	1,3	Tertializare	
Zona sud-est	2,7	1,5	Tertializare	

* Calculat după *Anuarul statistic al României*, 1994 și 1997.

În raport cu media națională, cele mai mari transferuri de ponderi intersectoriale s-au produs în zona nord-est, M. București, centru, sud-est, iar cele mai mici în zona sud și sud-vest.

Tipul predominant al evoluției structurii sectoriale a fost tertializarea, care s-a manifestat în patru zone (vest, centru, nord-est, sud-est). Dezindustrializarea a fost caracteristică pentru trei zone (M. București, zona sud, zona nord-vest), în timp ce în zona sud-vest structura ocupațională a evoluat în direcția dezagrarizării.

De regulă, în zonele unde s-a produs fenomenul de tertializare a structurii ocupaționale, transferul de ponderi intersectoriale a fost superior mediei naționale, în timp ce transferul de ponderi intrasectoriale a fost mai mic decât cel înregistrat la nivelul întregii țări.

Cu excepția zonei nord-vest, în zonele caracterizate prin dezindustrializare, transferul de ponderi intersectorial a fost mai mic decât transferul de ponderi intrasectorial.

Aceste evoluții sunt reflectate de valorile coeficientilor intensității modificărilor structurale, calculați la nivelul sectoarelor și respectiv la nivelul ramurilor (tabelul nr. 5).

Astfel, în zonele în care a existat o tendință spre tertializarea ocupării forței de muncă se înregistrează valori ridicate ale coeficientilor intensității modificărilor structurale atât la nivel sectorial cât și de ramură (excepția fiind valoarea Ciss pentru zona vest), în timp ce în celelalte zone valorile sunt inferioare celei înregistrate pe plan național, cu excepția M. București.

Raportul Cimsr/Cimss are valori deosebit de mari pentru zo-

na vest, sud și sud-vest și relativ scăzute în zona nord-est, nord-vest, centru. Se observă că raportul sus-menționat ia valori cuprinse între 1 și 2 dacă transfe-

rul de ponderi intrasectoriale este inferior celui intrasectorial și mai mari decât 2, dacă transferul de ponderi intrasectorial este superior celui intrasectorial.

Tabelul nr. 5

Valorile coeficienților intensității modificărilor structurale, calculați la nivel sectorial (CIMSS) și de ramură (CIMRS) pe zone de dezvoltare, în perioada 1993-1996*

- % -

Zona	CIMSS	CIMSR	CIMSR/ CIMSS	Indice pop. ocup.
România	6,5	11,20	1,723	93,2
M. București	18,14	25,78	1,421	83,0
Zona sud	3,98	8,98	2,256	91,3
Zona sud-vest	4,88	8,26	2,075	93,8
Zona vest	6,18	27,90	4,515	97,1
Zona nord-vest	6,50	7,80	1,200	92,1
Zona centru	15,14	19,12	1,263	96,4
Zona nord-est	21,38	22,88	1,070	97,5
Zona sud-est	10,98	16,76	1,526	93,8

* Calculat după *Anuarul statistic al României*, 1994 și 1997.

Concluzionând, se poate afirma că utilizarea forței de muncă în România la mijlocul anilor '90 a avut loc pe fondul unor evoluții divergente în cadrul celor trei mari sectoare. Totodată, indicele populației ocupate la nivel regional este foarte slab corelat cu valoarea coeficientului intensității modificărilor structurale. Astfel, coeficientul de corelație dintre indicele populației ocupate și coeficientul intensității modificărilor structurale la nivel sectorial este de 0,0886, iar cel dintre indicele populației ocupate și coeficientul intensității modificărilor structurale la nivel de ramură este de 0,3429. Cu alte cuvinte, în cadrul fiecărei zone de dezvoltare în desfășurarea procesu-

lui de ajustare a efectivelor de forță de muncă o contribuție însemnată a avut acțiunea factorilor locali.

Reducerea ponderii sectorului primar în totalul populației ocupate a avut loc, așa cum am arătat anterior, pe fundalul unei scăderi a ratei de activitate a populației din mediul rural.

Aceasta reprezintă o tendință de sens opus celei înregistrate în perioada 1991-1994, când transformările operate în regimul proprietății funciare au determinat o sporire a ratei de activitate a populației aflate în mediul rural. Totodată soldul migrator rural-urban, deși s-a menținut negativ, pe ansamblul țării, a avut o tendință de scă-

dere pe fondul creșterii continue a proporției migrației interne⁵. Aceasta este o consecință a faptului că numărul celor săsiți în mediul rural a crescut în perioada analizată cu circa 50% în timp ce numărul celor plecați s-a menținut practic constant (tabelul nr. 6).

Privită prin prisma indicelui de devansare a dinamicii populației rurale de către populația

ocupată în sectorul primar (tabelul nr. 7), cele mai accentuate reduceri ale ratei de activitate s-au înregistrat în zona sud-est și nord-est, regiuni cu structuri economice relativ fragile, în timp ce reducerile cele mai lente ale ratei de activitate s-au produs în zona centru, vest și M. București regiuni caracterizate prin gradul relativ înalt de dezvoltare.

Tabelul nr. 6

**Caracteristici ale migrației interne în mediul rural în România
în perioada 1993-1996***

Anul	Ponderea mediului rural în:		Diferență săsiți-plecați în mediul rural	Dinamică în mediul rural	
	total săsiți	total plecați		săsiți	plecați
1993	39,6	60,0	-20,4	100,0	100,0
1994	43,9	56,0	-12,1	122,9	103,6
1995	48,8	53,1	-4,3	148,2	106,6
1996	47,9	49,2	-1,3	147,3	99,9

* Calculat după *Anuarul statistic al României*, 1997.

Tabelul nr. 7

Dinamica populației rurale și a populației ocupate în sectorul primar, pe zone de dezvoltare în perioada 1993-1996*

- % -

Zona	Indice pop. rurală	Indice pop. ocup. sector primar	Indice de devans cu pop. rurale de către pop. ocup. în sector primar	Modificarea ponderii sector primar
România	98,5	92,1	93,5	-0,5
M. București	100,1	94,7	94,6	0,7
Sud	98,4	91,8	93,3	0,2
Sud-vest	97,4	96,2	92,6	-1,8
Vest	97,4	94,1	96,6	-1,3
Nord-vest	97,8	90,7	92,7	0,5
Centru	98,1	96,1	98,0	-0,1
Nord-est	100,1	92,2	92,1	-2,5
Sud-est	99,0	90,3	91,2	-1,5

* Calculat după *Anuarul statistic al României*, 1994 și 1997.

⁵ Migrația internă a fost de 240231 persoane în 1993, de 266745 persoane în 1994, de 289491 persoane în 1995, de 292879 persoane în 1996. Soldul migrator rural-urban a fost de -48910 persoane în 1993, de -32444 persoane în 1994, de -12500 persoane în 1995, de -3683 persoane în 1996.

Reducerea ponderii sectorului industrial în totalul populației ocupate s-a datorat la nivel național, în principal, disponibilizărilor operate în industria prelucrătoare. Totodată se remarcă și scăderea ponderii construcțiilor, reflectând ciclicitatea oportunităților de dezvoltare a acestei ramuri, dar și un proces de raționalizare a consumului de forță de muncă în condițiile unei privatizări rapide (tabelul nr. 8).

În schimb, creșterea ponderii industriei extractive și a producerii de utilități (energie, gaz, apă) este un efect al nedema-

rării proceselor de restructurare.

Modelul transformării fizionomiei ocupării forței de muncă în sectorul industrial, conturat la nivel național, se regăsește într-o anumită măsură în zona sud și centru. Diferențele de la tendință remarcată anterior sunt generate de industria extractivă în zona vest, nord-est, sud-est, de industria prelucrătoare în M. București, de producerea de utilități (energie, gaz, apă) în nord-vest, de construcții în zona sud-vest, vest, nord-vest și sud-est.

Tabelul nr. 8

Modificarea ponderii ramurilor componente ale sectorului industrial în total populație ocupată, pe zone de dezvoltare, în perioada 1993-1996*

Zona	Sector industrial d.c.	Ind. extractivă	Ind. prelucrătoare	Energie, gaz, apă	Construcții
România	-1,5	0,1	-1,4	0,4	0,6
M. București	-3,3	0,0	0,1	0,5	-3,9
Sud	-1,5	0,3	-0,8	0,4	-1,4
Sud-vest	1,0	0,1	-0,5	0,4	1,0
Vest	-0,7	-0,7	-2,9	0,2	1,3
Nord-vest	-2,0	0,0	-1,0	-1,3	0,3
Centru	-2,7	0,0	-2,0	0,2	-1,0
Nord-est	-1,2	-0,1	-1,3	0,3	-0,1
Sud-est	-1,2	-0,1	-1,7	0,3	0,3

* Calculat după *Anuarul statistic al României, 1994 și 1997*.

Cresterea ponderii sectorului terțiar la nivel național a fost susținută mai cu seamă de către activitatea de comerț-hoteliuri-restaurante și de serviciile sociale. În perioada analizată, ponderea atât a transporturilor și comunicațiilor, cât și a serviciilor pentru întreprinderi s-a re-

dus (tabelul nr. 9).

Evoluțiile menționate anterior sunt o reflectare a faptului că în condițiile unei creșteri a P.I.B., populația ocupată în activitățile legate de comercializarea produselor și turism tinde să crească. Reducerea mai accentuată a populației ocupate

în transporturi-comunicații este o consecință a demarării unui proces de raționalizare a consumului de forță de muncă.

Tabelul nr. 9

Modificarea ponderii ramurilor componente ale sectorului terțiar în totalul populației ocupate pe zone de dezvoltare, în perioada 1993-1996*

Zona	Sector terțiar d.c.	Comerț, hoteluri, restaurante	Transport comunic.	Serv.pt. întrep.	Serv. sociale	Alte ramuri
România	2,0	2,4	-0,1	-1,3	1,0	0,0
M. București	2,6	2,2	0,9	-1,4	1,4	-0,5
Sud	1,3	1,4	-0,3	-1,2	1,6	-0,2
Sud-vest	0,8	1,3	-0,1	-1,0	0,9	-0,3
Vest	2,0	3,4	-0,9	-1,6	0,7	0,4
Nord-vest	1,5	1,3	-0,3	-0,9	1,5	-0,1
Centru	2,8	3,3	0,2	-1,6	0,7	0,2
Nord-est	3,7	3,6	-0,1	-0,8	1,1	-0,1
Sud-est	2,7	2,9	0,2	-1,5	0,8	0,3

* Calculat după *Anuarul statistic al României, 1994 și 1997*.

Faptul că serviciile pentru întreprinderi și-au redus în mod semnificativ capacitatea de ocupare a forței de muncă este un efect al amânării restructurării industriei. Așa cum reiese din experiența țărilor dezvoltate, în urma reajustărilor structurale operate în cadrul aparatului productiv, reducerii efectivelor din industria prelucrătoare i-a corespuns - într-o anumită măsură - o creștere a numărului de locuri de muncă din serviciile prestate întreprinderilor.

Cresterea ponderii serviciilor sociale reflectă o reducere mai lentă a celor ocupați în aceste activități și nu începutul unei expansiuni a unui segment al organismului social deosebit de important pentru performanța economică pe termen lung.

Tendințele de evoluție a ocupării în sectorul terțiar observate la nivel național se regăsesc și la nivelul zonelor de dezvoltare. Excepția este constituită doar de creșterea ponderii ramurii transporturi-comunicații în M. București și zona centru.

4. Diferențieri teritoriale ale structurii populației ocupate

Sub aspectul diferenților factori care determină caracterul cererii de forță de muncă, precum și a calității capitalului uman structura populației ocupate se diferențiază în plan regional (tabelul nr. 10).

Astfel, populația ocupată în sectorul primar detineau în 1996 o pondere de 35,4%, depășind cu mult nivelul înregistrat în ță-

rile europene. În zonele mai dezvoltate din punct de vedere economic (M. Bucureşti, zona vest, zona centru), proporţia populaţiei agricole se situa sub media pe țară.

Datorită diversităţii condiţiilor naturale, ponderea **industriei extractive** în populaţia ocupată prezintă variaţii sensibile de la o zonă la alta. Peste media naţională se situează zona vest (6,9%), zona sud-vest (5,0%), nord-vest (3,1%), sud (0,7%).

Industria prelucrătoare detine 24,5% din totalul populaţiei ocupate la nivelul întregii ţări fiind mai bine reprezentată în zona centru (34,4%), M. Bucureşti (31,8%), zona sud (25,8%). Variaţia ponderii acestor ramuri în populaţia ocupată poate fi apreciată drept modestă (cv = 22,1%).

Producţia de utilităţi (energie, gaz, apă) are ponderea cu-

prinsă pe plajă restrânsă în jurul valorii de 2% (valoarea maximă fiind de 2,9% în zona sud-vest, de 1,7% în sud și sud-est).

Construcţiile furnizează locuri de muncă în proporţii diferite de la o zonă la alta. În raport cu ponderea înregistrată la nivelul întregii ţări (5,1%) importanţa construcţiilor pentru utilizarea forţei de muncă este mai mare în M. Bucureşti (9%), zona sud-est (6,1%), sud-vest (5,5%) și mai mică în zona centru (3,8%), nord-vest (4,0%), nord-est (4,2%), vest (5%).

Potenţialul de generare a locurilor de muncă în construcţii sunt dependente de legăturile care există între această ramură, pe de o parte și industrie (extractivă și prelucrătoare) și infrastructură (energie, gaz, apă și transporturi-comunicații) pe de altă parte.

Tabelul nr. 10

**Structura populaţiei ocupate pe zone de dezvoltare,
în anul 1996***

Zona	Agric.	Ind. extr.	Ind. prel.	EGA	Const.	Com.	Transp. telec.	Serv. pt. întrep.	Serv. soc.	Alte ram.
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
M. Bucureşti	A 5,7 B 5,7	0,1 43,3	31,8 2,4	9,0 43,3	13,9	8,9	11,5 51,0	12,6	4,1	
Sud	A 40,7 B 40,7	2,9 34,6	25,8 1,7	4,2	7,7	4,7	3,0 24,7	8,3	1,0	
Sud-vest	A 44,5 B 44,5	5,2 31,0	17,4 2,9	5,5	6,8	5,3	2,4 24,5	8,8	1,2	
Vest	A 31,0 B 31,0	6,9 35,7	21,7 2,1	5,0	12,4	5,5	3,0 33,3	9,5	2,9	
Nord-vest	A 40,0 B 40,0	3,1 32,5	23,5 1,9	4,0	8,2	4,6	3,0 27,5	10,3	1,4	

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Centru	A 29,4 B 29,4	1,7 41,8	34,4	1,9	3,8	9,7	5,2	2,5 28,8	9,5	1,9	
Nord-est	A 43,6 B 43,6	1,6 29,7	22,0	1,9	4,2	9,0	4,2	2,2 26,7	10,0	1,3	
Sud-est	A 38,5 B 38,5	0,9 29,0	20,3	1,7	6,1	9,9	8,8	2,6 32,5	9,0	2,2	
România	A 34,5 B 34,5	2,7 34,5	24,5	2,0	5,1	9,5	5,8	3,5 30,3	9,6	1,9	
X	A 34,2 B 34,2	2,8 34,7	24,6	2,1	5,2	9,7	5,9	3,8 31,1	9,8	2,0	
CV	A 34,8 B 34,8	76,0 14,5	22,1	18,5	30,8	23,1	29,6	77,7 26,1	12,7	48,6	

* Calculat după *Anuarul statistic al României*, 1994 și 1997.

A = structura pop. ocupate pe ramuri;

B = structura pop. ocup. pe sectoare;

X = media ponderilor populației ocupate pe zone de dezvoltare în cadrul unei ramuri;

CV = coeficientul de variație al ponderilor populației ocupate pe zone de dezvoltare în cadrul unei ramuri sau al unui sector.

Tabelul nr. 11

Ponderea populației ocupate în industrie, construcții și infrastructură pe zone de dezvoltare, în anul 1996

Zona	Industria	Construcții	Infrastructură	Construcții/Infrastructură	Construcții/Infrastructură
România	27,2	5,1	7,8	18,7	65,4
M. București	31,9	9,0	11,3	18,2	79,2
Sud	28,7	4,2	6,4	14,6	65,6
Sud-vest	22,6	5,5	8,2	24,3	67,1
Vest	28,6	5,0	7,6	17,5	65,8
Nord-vest	26,6	4,0	6,5	15,0	61,5
Centru	36,1	3,8	7,1	10,5	53,5
Nord-est	23,6	4,2	6,1	17,8	68,9
Sud-est	21,2	6,1	10,5	28,8	58,1

* Calculat după *Anuarul statistic al României*, 1994 și 1997.

Raportul dintre populația ocupată în construcții și cea din industrie este superior valorii înregistrate pe plan național în M. București, zona sud-vest și

sud-est, zone în care importanța relativă a construcțiilor este mare, iar cel dintre populația ocupată în construcții și infrastructură este superior mediei

pe țară atât în zone unde, aşa cum am mai arătat, există o cerere de forță de muncă intensă determinată de construcții, cât și în zone unde infrastructura generează în mod relativ mai puține locuri de muncă (zona sud, est, nord-est).

Valorile coeficientilor de relație dintre ponderile industriei și construcțiilor ($Rind,c$), infrastructurii și construcțiilor ($Rinf,c$) și respectiv industriei și infrastructurii ($Rinf.ind$) sunt:

$$Rind,c = 0,0185;$$

$$Rinf,c = 0,9152;$$

$$Rinf.ind = 0,0524.$$

Aceasta sugerează existența unei puternice corelații între cererea de forță de muncă din construcții și cea din infrastructură și o foarte slabă legătură, practic o interdependentă, între ocuparea din industrie și cea din construcții și infrastructură, văzută prin prisma dezvoltării regionale.

Sectorul terțiar apare, din punct de vedere al capacitații de ocupare a capitalului uman, mai dezvoltat în M. București, zona est și zona sud-est.

Trecerea în revistă a activităților componente arată că:

a) în ramura comerț-hoteluri-restaurant, ponderi superioare mediei naționale (9,5%) se întâlneau în M. București (13,9%) și zona

vest (12,4%), sud-est (9,9%) și centru (9,7%);

b) în transporturi-telecomunicații, niveluri superioare mediei la nivelul întregii țări se întâlneau în M. București și zona sud-est;

c) capacitatea de ocupare a serviciilor pentru întreprinderi prezintă mari variații în teritoriu ($cv = 77,7\%$). Astfel, M. București depășește din punct de vedere al ponderii populația ocupată (11,5%) nivelul înregistrat pe plan național (3,5%), în timp ce în celelalte zone valoarea este cuprinsă între 2,2% și 3,0%;

d) serviciile sociale prezintă o variabilitate relativ mică a capacitații de ocupare în teritoriu ($cv = 12,7\%$). Ponderi ridicate se înregistrează în zonele unde există centre universitare puternice (M. București, Iași, Cluj, Oradea, Timișoara).

Pentru obținerea unei mai bune imagini de ansamblu asupra structurii sectoriale și pe ramuri a ocupării forței de muncă am utilizat doi indicatori energia informațională și arccosinusul unghiului dintre vectorii structurii ocupaționale la nivel național și regional (tabelul nr. 12).

Tabelul nr. 12
Indicatori ai diferențierii structurii ocupării forței de muncă
pe zone de dezvoltare în România, în anul 1996*

Zona	Energia informațională ¹⁾		Arccos α ²⁾	
	sectorial	ramuri	sectorial	ramuri
România	0,334774	0,212262	1,000000	1,000000
M.București	0,450838	0,171074	0,832006	0,726559
Zona sud	0,346374	0,251134	0,991400	0,995325
Zona sud-vest	0,354150	0,250768	0,981537	0,970899
Zona vest	0,332449	0,180058	0,999844	0,989417
Zona nord-vest	0,341250	0,238692	0,995277	0,995578
Zona centru	0,344104	0,228990	0,986173	0,969400
Zona nord-est	0,349594	0,261394	0,985420	0,988327
Zona sud-est	0,337950	0,220330	0,993688	0,990463

*Calculat după *Anuarul statistic al României, 1994 și 1997*.

¹⁾ Energia informațională a fost definită de Octav Onicescu drept suma pătratelor ponderilor. Valorile indicatorului sunt cuprinse între (1/n), unde n = numărul elementelor componente și 1. Se măsoară astfel gradul de concentrare al părților componente ale unui sistem.

²⁾ Arccosinusul unghiului dintre vectorii de structură (arccos α) ia valori cuprinse între 0 (când nu există nici o legătură între structurile comparate) și 1 (dacă structurile coincid).

$$\text{Arc cos } \alpha = (\sum xz) / \sqrt{(\sum x^2)(\sum z^2)}$$

unde x; z = ponderile părților componente sale cele două ansambluri avute în vedere.

Se remarcă, la nivel național, existența unui echilibru între capacitatea de ocupare a forței de muncă a agriculturii, sectorului industrial și a serviciilor. Valori mai mici ale energiei informaționale comparativ cu media națională au fost semnificate în zonele vest și sud-est în care serviciile oferă mai mult de 30% din locurile de muncă. În celelalte zone, mă-

mea indicatorilor este cuprinsă între 0,34 și 0,35. Excepția o constituie valoarea de 0,45, înregistrată în M. București, datorată în mod esențial concentrării populației ocupate în sectorul industrial și în cel al serviciilor.

Calculul valorilor energiei informaționale la nivelul ramurilor arată că aceasta este într-o relație de inversă proporționalitate cu gradul de diversificare a

sectorului terțiar. Astfel, valorile cele mai mici (sub 0,18) se înregistrau în M. București și zona vest. Valori cuprinse între 0,22-0,24 erau caracteristice pentru zona sud-est, zona centru și zona nord-est, unde serviciile aveau ponderi de 32,5%, 28,8% și 27,5%, iar sectorul primar deținea mai puțin de 40% din populația ocupată. Valori de peste 0,25 erau consemnate în zona sud, zona sud-vest și zona nord-est. În respectivele grupări teritoriale sectorul primar detinea între 40,7% și 44,5% din totalul populației ocupate, iar sectorul terțiar între 24,5% și 26,7%.

Raportate la distribuția ocupării forței de muncă existentă pe plan național, structurile zonale ale ocupării forței de muncă apar ca fiind destul de apropiate. În plan sectorial, mărimea arccosinusului unghiului dintre vectorii de structură este de peste 0,99 în cazul a patru zone (zona sud, zona vest, zona nord-vest, zona sud-est) și între 0,98 și 0,99 în trei zone (zona sud-vest, zona centru, zona nord-est). Pentru M. București valoarea indicatorului era de 0,83, reflectând statutul special al acestei zone de dezvoltare în cadrul complexului economic național.

Dacă se compară structurile ocupării forței de muncă pe ramuri, valorile arccosinusului unghiului dintre vectorii de structu-

ră sunt relativ apropiate de rezultatele obținute în cazul structurilor sectoriale. Creșteri ale mărimii indicatorului, calculat la nivel de ramură față de cel calculat la nivel sectorial se pot consemna în zona sud, zona nord-vest, zona nord-est. Reduceri mai mici de 0,02 au fost caracteristice pentru zona sud-vest, zona centru și zona sud-est. Pentru M. București diferența a fost mai mare de 0,10, reflectând, în principal, diversificarea relativă a activităților din sectorul terțiar.

În acest fel, în raport cu structura ocupării pe ramuri agregată la nivel național, cele mai apropiate structuri regionale ale ocupării sunt cele din zona sud și zona nord-vest.

5. Productivitatea muncii în profil teritorial

Spre deosebire de structurile ocupaționale, nivelul productivității sociale a muncii (calculat ca raport între P.I.B. și populația ocupată) reprezintă în plan regional însemnate diferențieri. Astfel, în 1996 raportul dintre cea mai ridicată valoare - înregistrată în M. București - și cea mai redusă valoare a indicatorului menționat anterior - consemnată în zona nord-est - era de 190,1% (tabelul nr. 13). În raport cu media națională, niveli mai ridicate erau caracteristice pentru M. București (151,3%), zona vest (110,8%),

zona sud-est (102,6%) și zona centru (10,2,3%). Valori inferioare mediei naționale se înregistrau în zona sud (92,1%), zona sud-vest (91,6%), zona nord-vest (90,7%) și zona nord-est (79,6%). Zonele unde se înregistrează nivelurile cele mai ridicate ale productivității muncii sunt cele unde există tradiții industriale - M. București, zona vest, zona centru) sau sectorului terțiar îl revine un rol însemnat în desfășurarea activității economice (zona sud-est).

Nivelul productivității sociale a muncii este influențat de structura ocupării forței de muncă și productivitatea muncii din activitățile economice des-

făsurate în cadrul diferitelor zone. În raport cu media națională, trei din cele patru zone unde se înregistrau valori ridicate ale productivității sociale a muncii apar ca fiind avantajate din punct de vedere al structurii ocupării forței de muncă (M. București, zona centru, zona vest) indicele influenței structurii ocupării forței de muncă fiind de 118,4%, 104,5% și respectiv de 102,7%. În celelalte zone, datorită ponderii ridicate a sectorului primar, indicele influenței structurii ocupării forței de muncă ia valori subunitare respectiv de circa 97% în zona sud și zona nord-vest și de circa 94,5% în zona sud-vest și zona nord-est.

Tabelul nr. 13

Indicele productivității muncii în profil regional, în 1996

- % -

Zona	Indicele productivității sociale a muncii	Indicele structurii ocupării forței de muncă	Indicele productivității muncii locale
România	100,0	100,0	100,0
M.București	151,0	118,4	127,8
Zona sud	92,1	97,0	94,9
Zona sud-vest	91,6	94,3	97,1
Zona vest	110,8	102,7	107,9
Zona nord-vest	90,7	97,1	93,4
Zona centru	102,3	104,5	97,9
Zona nord-est	79,6	94,6	84,1
Zona sud-est	102,6	97,5	105,2
Raportul maxim/minim	190,1	125,6	152,0

Sursa: Raportul național al dezvoltării umane, România, 1998.

Indicele local al productivității sociale a muncii are valori de peste 100% în M. București (127,8%), zona vest (107,8%) și zona sud-est (105,2%), cuprinse între 97,1% și 97,9% în zona sud-vest și zona centru, între 93,4% și 94,9% în zona nord-vest și zona sud. Cel mai scăzut indice local se înregistra în zona nord-est (84,1%).

De regulă, în zonele cu productivitatea socială a muncii superioară mediei naționale indicele productivității muncii locale este mai mare decât indicele influenței structurii ocupării forței de muncă. În schimb, în trei din patru cazuri, în zonele unde productivitatea socială a muncii este mai mică decât media națională, indicele local al productivității muncii este inferior indiceiui influenței structurii ocupării forței de muncă. De aici rezultă că diferențierea în profil regional a eficienței utilizării capitalului

uman este determinată, în principal, de diferențele locale ale productivității muncii și mai puțin de structurile regionale ale ocupației forței de muncă.

Clasificarea celor opt regiuni - în funcție de nivelul productivității muncii - este uneori substanțial diferită de cea a altor indicatori ai dezvoltării umane (tabelul nr. 14).

Valorile coeficienților de corelație a rangurilor sunt deosebit de **ridicate** între productivitatea socială a muncii și infrastructură (0,9048) și între productivitatea socială a muncii și P.I.B. (0,8810); **valori medii** între productivitatea socială a muncii și gradul de alfabetizare a populației (0,5476) și între productivitatea socială și gradul de cuprindere în învățământ (0,4048) și **valori reduse** între productivitatea muncii și speranța medie de viață (0,0952).

Tabelul nr. 14

Rangurile regiunilor în funcție de diferenți indicatori ai dezvoltării umane*

Indicator	M. Buc.	Sud	Sud-vest	Vest	Nord-vest	Centru	Nord-est	Sud-est
Productivit. muncii	1	5	6	2	7	4	8	3
P.I.B-loc.	1	7	6	2	5	3	8	4
Speranța de viață	2	6	3	8	7	1	4	5
Grad de alfabetizare	2	8	7	3	4	1	6	5
Rata brută de cuprindere în învățământ	1	8	4	2	3	5	6	7
Dezvoltarea infrastructurii	1	4	7	2	6	3	8	5

* Calculat după Raportul național al dezvoltării umane, România, 1998.

Între nivelul productivității sociale a muncii și indicatorii dezvoltării umane, menționate anterior, există legături de cauzalitate diferite. Astfel obținerea unei valori ridicate a productivității sociale a muncii este dependentă de calitatea infrastructurii sau de gradul de alfabetizare al populației. În acest context, rezultatele obținute în cazul sării noastre se constituie ca încă un argument în favoarea tezei că în actuala fază a progresului tehnologic infrastructura constituie unul dintre factorii esențiali în potențarea eficienței utilizării capitalului uman.

Productivitatea socială a muncii reprezintă elementul determinant al mărimi P.I.B./locuitor și, într-o anumită măsură, al gradului de cuprindere în învățământ. Se reflectă în mod indirect faptul că productivitatea socială a muncii reprezintă principalul factor în determinarea nivelului de dezvoltare economică, canticat cel mai adesea prin intermediul P.I.B./locuitor.

De asemenea, se mai poate observa că un nivel ridicat al eficienței utilizării forței de muncă nu duce în mod automat la crearea condițiilor pentru formarea și creșterea calității capitalului

uman. În aceeași ordine de idei, se mai poate arăta că între indicatorii sintetici ai dezvoltării economice (productivitatea socială a muncii) și cel al calității vieții (speranța medie de viață) se conturează o legătură de cauzalitate destul de laxă.

6. Variabilitatea teritorială a ratei șomajului

În condițiile în care între 1993 și 1996 populația activă s-a redus mai accentuat decât populația ocupată, rata șomajului a avut o tendință de scădere. În Decembrie 1996 aceasta era de 6,1% cu variatii notabile în plan teritorial (tabelul nr.15.).

Peste media națională se situa zona nord-est (10,0%), zona sud-est (7,4%) și zona sud-vest (6,5%). Totodată se observă că media ratelor județene este mai mică decât rata medie a șomajului în toate zonele cu excepția zonei sud-est. Se reflectă astfel faptul că, în județele relativ mai bine populate din cadrul zonelor de dezvoltare, ratele șomajului erau mai ridicate.

Coefficienții de variație ai ratelor județene ale șomajului erau mai mari comparativ cu media națională în zona vest și zona sud-vest.

Tabelul nr. 15

Caracteristici ale șomajului în profil teritorial,
în decembrie 1996*

Zona	Rata șomajului	Media ratelor județene ale șomajului ¹⁾	Coefficient de variație ale ratelor județene ale șomajului ¹⁾	- % -
0	1	2	3	
România	6,1	6,2	42,1	

	0	1	2	3
M.București	3,4	x	x	
Zona sud	5,9	4,9		18,8
Zona sud-vest	6,5	5,7		59,1
Zona vest	5,9	5,6		66,9
Zona nord-vest	5,6	5,4		38,5
Zona centru	6,1	5,8		26,1
Zona nord-est	10,0	9,6		18,9
Zona sud-est	7,4	6,9		22,0

¹⁾ Nu s-a luat în considerație M. București.

* Calculat după *Anuarul statistic al României*, 1997.

Dacă se ține seama de valourile mediei și ale coeficientului de variație a ratelor județene ale șomajului, se pot deosebi patru tipuri de zone:

- a) zone în care atât media cât și coeficientul de variație sunt mai mici decât valorile corespunzătoare înregistrate la nivel național (zona sud, zona nord-vest, zona centru);
- b) zone în care media este inferioară, dar coeficientul de variație este superior valorilor corespunzătoare înregistrate la nivel național (zona vest);
- c) zone în care atât media cât și coeficientul de variație sunt mai mici decât valorile corespunzătoare înregistrate la nivel național (zona sud-vest);
- d) zone în care media este superioară, iar coeficientul de variație este inferior valorilor corespunzătoare corespondente la nivel național (zona nord-est, zona sud-est).

Analiza dispersiei ratelor județene ale șomajului arată că factorul teritorial de grupare are o anumită relevanță. Astfel, valoarea calculată a testului F este, pentru decembrie 1996, de 2,6849, valorile tabelate fiind de 2,37 pentru o productivitate de 95% și de 3,37 pentru o probabilitate de 99%. Totodată valoarea calculată pentru 1996 este în creștere față de cea aferentă anului 1995, respectiv de 2,2406.

Se reflectă astfel faptul că fenomenul de scădere a ratei șomajului nu a fost rezultatul unei creșteri economice durabile, ci mai mult al încetinirii proceselor de restructurare și că de expansiunea P.I.B. din acea perioadă au profitat mai cu seamă județele cu un nivel de dezvoltare mai ridicat. Tendința relevată anterior se deosebește de evoluțiile din țările cu economie de piață consolidată, unde de cele mai multe ori diferențele dintre ratele șomajului în profil teritorial se amplifică în cursul recesiunii și se estom-

pează atunci când activitatea economică se relansează.

Cresterea ratei şomajului, în cursul anilor 1997 și 1998, a-

vut loc pe fondul reducerii diferențelor teritoriale atât la nivel național cât și în zonele sud-vest și centru (tabelul nr. 16).

Tabelul nr. 16

**Indicatori sintetici ai diferențierii ratei şomajului
în profil teritorial**

Zona	Media ratelor județene ale şomajului				Coeficient de variație			
	dec. 1995	dec. 1996	dec. 1997	mai 1998	dec. 1995	dec. 1996	dec. 1997	mai 1998
România	8,9	6,2	8,4	9,5	35,0	42,1	32,9	31,8
Sud	7,0	4,9	7,0	8,1	18,8	18,8	24,7	24,2
Sud-vest	8,6	5,7	8,8	10,0	45,7	59,1	30,6	20,7
Vest	7,3	5,6	7,9	8,4	42,5	66,9	49,7	43,3
Nord-vest	8,5	5,4	7,5	8,6	36,0	38,5	39,6	32,4
Centru	8,3	5,8	7,9	8,9	25,5	26,1	11,8	7,1
Nord-est	12,8	9,6	11,3	12,6	19,4	18,9	16,5	20,0
Sud-est	9,3	6,9	9,0	9,2	27,3	22,0	28,7	21,8

Totodată, au scăzut valorile calculate ale testului F, care au fost de 1,7431 pentru decembrie 1997 și de 1,6977 pentru mai 1998.

Respectivele evoluții reflectă începerea procesului de restrukturare a unor ramuri economice și cu deosebire a industriei extractive, o mobilitate relativ scăzută a forței de muncă, dar și intrarea economiei în recesiune, chiar și în județ cu niveluri de dezvoltare relativ ridicate.

Analiza variabilității ratei şomajului în profil teritorial nu poate face abstracție de legăturile dintre aceasta și caracteristicile modelului de ocupare a forței de muncă.

Constituie aproape o axiomă faptul că posibilitățile de utilizare a forței de muncă sunt dependente de structura economică, precum și de gradul de dezvoltare al diferitelor zone. În funcție de caracteristicile ramurilor, se obțin combinații diferite dintre capitalul investit, nivelul outputului și cererea de forță de muncă. Totodată pe măsura creșterii gradului de dezvoltare sporesc și oportunitățile pentru menținerea locurilor de muncă și crearea altora noi.

Drept urmare, apare necesar să se examineze intensitatea corelațiilor care apar între mărimea ratei şomajului și structura populației ocupate

sau nivelul productivității muncii sociale în plan regional. Calculul coeficientului de corelație dintre ratele regionale ale șomajului și proporția populației ocupate în sectorul primar ($Rs; S_1$) în sectorul secundar ($Rs; S_2$) și respectiv în sectorul terțiar ($Rs; S_3$), precum și între rata șomajului și indicii structurii ocupării forței de muncă ($Rs; SE$) ai productivității locale a muncii ($Rs; W_1$) și respectiv ai productivității sociale a muncii ($Rs; WS$) duce la următoarele valori:

$$\begin{aligned}Rs; S_1 &= 0,7234; \\Rs; S_2 &= -0,7264; \\Rs; S_3 &= -0,6135; \\Rs; SO &= -0,7327; Rs; \\WL &= -0,7715; Rs; \\Ws &= -0,7713.\end{aligned}$$

Rezultatele obținute permit să se tragă o serie de concluzii interesante referitoare la condiționările reciproce ce apar între rata șomajului și unii indicatori economici.

Astfel, se infirmă ipoteza potrivit căreia agricultura ar constitui o supapă pentru evitarea creșterii șomajului deoarece între rata șomajului și ponderea sectorului primar în populația ocupată se stabilește o corelație pozitivă și de intensitate relativ ridicată.

În schimb, o pondere ridicată a sectorului secundar și implicit a unei texturi industriale relativ dezvoltate poate contri-

bui la menținerea unor niveluri scăzute ale șomajului.

În același timp, aşa cum rezultă din valorile coeficienților de corelație dintre rata șomajului, pe de o parte și nivelul productivității sociale a muncii și al componentelor acesteia, pe de altă parte, existența unui nivel de dezvoltare mai ridicat poate contribui în mod decisiv la mai bună utilizare a forței de muncă.

7. Direcții de acțiune pentru o mai bună utilizare a forței de muncă în plan regional

În contextul accelerării proceselor de restructurare a economiei românești se vor înregistra, în mod inevitabil, diferențieri ale raportului cerere-ofertă pe piața forței de muncă, de la o zonă de dezvoltare la alta. Drept urmare, evitarea creșterii brusete a ratei șomajului și apoi menținerea acesteia la cote ridicate presupune o continuă preocupare pentru primirea metodelor utilizare pentru creșterea gradului de utilizare a forței de muncă. În esență, aceasta înseamnă o combinație între promovarea politicilor pieței forței de muncă și consolidarea noilor structuri de ocupare regională.

Concret aceasta înseamnă un studiu sistematic al caracteristicilor și comportamentului ofertei de forță de muncă atât la nivel național, cât și la nivel zo-

nal și local. În realizarea acestui obiectiv un rol important revine perfectionării sistemului informational al pieței forței de muncă. În acest fel se pot cunoaște în timp real tipul dezechilibrelor de pe diferențele piețe ale muncii. Totodată se pot pune mai ușor în evidență evoluțiile concordante sau nu de pe piețele regionale ale forței de muncă.

Pe această bază se poate asigura îmbunătățirea activității serviciilor de ocupare a forței de muncă mai cu seamă în zonele unde se înregistrează rate înalte ale șomajului sau se anticipatează reduceri semnificative ale populației ocupate, ca o consecință a restructurării activității economice.

Concomitent apare necesară crearea și dezvoltarea parteneriatului între actorii pieței forței de muncă la nivel local. În actualele condiții, generarea unor noi posibilități de ocupare a forței de muncă devine tot mai dependentă de existența și extinderea legăturilor dintre diferențele instituții publice, organizații patronale și sindicale. De fapt, relațiile de

parteneriat pot contribui la estomparea unor imperfecțiuni ale piețelor regionale ale muncii. În același timp, prin extinderea relativă de parteneriat se poate spori substanțial capacitatea investițională necesară pentru implementarea unor proiecte de dezvoltare regională de mare anvergură sau a unor programe speciale destinate unor segmente ale populației active mai dificil de integrat pe piața forței de muncă.

Pe de altă parte, în asigurarea unei rate înalte și stabile a ocupării forței de muncă, un rol însemnat va reveni și:

- a) stimulării dezvoltării întreprinderii mici și mijlocii a capacitații antreprenoriale;
- b) înțelegерii corecte a autonomiei locale, care trebuie să se bazeze pe o bună cunoaștere a realităților și pe existența unui spirit de initiativă din partea autorităților;
- c) consolidării noilor structuri de cooperare interjudețene și articularea lor armănoasă în cadrul complexului economic național.

Note bibliografice

1. Florin-Marius Pavelescu, Progresul tehnologic și ocuparea forței de muncă, Editura IRLI, București 1997.
2. Florin-Marius Pavelescu, Influența restructurării asupra șomajului, în: Raporturi de muncă, nr. 9/1998.
3. Florin-Marius Pavelescu, Utilizarea forței de muncă din perspectiva dezvoltării regionale, în: Oeconomica nr. 3-4/1998.

4. Florin-Marius Pavelescu, Schimbări în comportamentul ofertei de forță de muncă, în: Raporturi de muncă, nr. 2/1999.
5. Steliană Perț, Potențialul uman al unor țări din spațiul est și sud-est european, CIDE, București, 1993.
6. Steliană Perț, Evaluarea capitalului uman, Editura IRLI, București, 1997.
7. Gheorghe Zaman, Constantin Ciutacu, Grigore Vâlceanu (coordonator), Blocaje în economia de tranziție a României, Editura Tehnică, București, 1997.
8. ***, Raportul național al dezvoltării umane, România 1998, Editura Expert, București, 1998.